

"גם לנשמה מגיע אוכל"

הלות לחשה חיצוים ואקטואליה לפי סדר פרשיות השבוע

פרשת ואתחנן שבת נחמו שנת תשפ"ה

גיליון מספר: 487

1. האם יש מקומות שבהם הקרקע קדושה יותר מהשמיים? הוכח מפרשת השבוע!
2. למה דווקא תפילתו של משה נחתמה ברב לך?
3. האם בזמן משה רבנו הייתה משקפת? ומהו דינה ההלכתי של ראייה דרכה?
4. שכח מילה בקריאת שמע האם עבר על כל תגרע? הוכח מפרשת השבוע!
5. האם מותר לקחת שכר על לימוד תורה ואילו מסכתות יוצאות מן הכלל?
6. האם מותר ללמוד דף חדש כששכחת את הקודם? הוכח מפרשת השבוע!
7. האם ייתכן שמותר לשכוח דברי תורה או דרך לימוד כאשר זו הדרך לזכות באמת? הוכח מפרשת השבוע!
ואיך היה מותר לרבי זירא לצום כדי לשכוח את תלמוד בבלי, והלא זהו איסור דאורייתא מפורש?
8. האם כל מצוות התורה הן מצוות נביא, או מצוות תורה? הוכח מפרשת השבוע!
9. שמש לא נראית, ירח לא נראה וקידוש החודש נמשך: כיצד?
10. האם אפשר לאבד שכר מצווה בגלל מיקומך הגיאוגרפי? הוכח מפרשת השבוע!
11. האם התורה משתנה לפי טבעם של בני אדם? הוכח מפרשת השבוע!
12. התהפכה הרצועה של התפילין האם תתהפך גם זכותך על המצווה? הוכח מפרשת השבוע!

עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"
לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן
רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע: בהודעה לווצאפ: 052-8144488 או בהודעה למייל: beitmidrash2@gmail.com

1. האם יש מקומות שבהם הקרקע קדושה יותר מהשמיים? הוכח מפרשת השבוע!

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר"

יש דברים שנשמעים בלתי אפשריים, עד שאתה פוגש בהם. כמו אדם שעומד על קרקע ופתאום מרגיש שהוא נוגע בשמים. כמו מציאות שבה האבנים עצמן פועמות בקדושה. כמו מקום שבו המילים בורחות לא כי אין מה לומר, אלא כי קשה לשאת את העמידה. קשה להיות. קשה לדבר. קשה לנשום. כי השכינה שם.

והשאלה שזועקת מן הקרקע: האם ייתכן שיש מקום בעולם הזה מקום גשמי, ארצי שקדושתו עולה על קדושת השמים? האם יש קרקע שמטילה יראה גדולה יותר משבעה רקיעים?

האם ייתכן שמדרגת הנבואה, הדבקות, היראה והתפילה תגיע לשיאה לא במרומים אלא דוקא באדמה, באבן, בעפר, בחול של מקום אחד בלבד? ומפרשת השבוע אנו לומדים, שיש. ולא פחות ממש רבינו נביא כל הנביאים גילה זאת בבאב. כי כשהוא עמד על גבול הארץ, לפתע הרגיש שהלב נחנק, שהשפתיים קפואות, שהוא אינו יכול לדבר בלי בקשה: "ה' שפתי תפתח".

כי יש קרקע שבה השכינה כל כך קרובה עד שאתה כבר לא מעז לדבר. אדם עומד בתפילה. פיו נפתח ולבו נסגר. הוא מרגיש את מלוא המורא, את גודל העמידה. פתאום נעלמות המילים. וכשהלב מרגיש הדיבור נדם. רק מילה אחת בוקעת: "ה' שפתי תפתח". וכי מי הוא זה שצריך שה' יפתח לו את שפתיו? אדם פשוט, חסר יכולת? לא. זהו משה רבינו, נביא כל הנביאים, שדיבר עם ה' פנים אל פנים בלי מחיצה וכלי הכנה. אבל דווקא הוא כשמגיע לפתח ארץ ישראל נעצר. והוא מתפלל. לא רק "ואתחנן", אלא "בעת ההיא" דייקא. כי יש מצבים שבהם הקדושה מעצימה כל כך עד שהיא מכריחה את האדם לבקש רשות. לא לדבר אלא רק להתחנן שיותר לו לדבר.

בפרשת ואתחנן נכתב: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר". חז"ל במסכת סוטה (דף יד ע"א) דרשו שפסוקים אלו מגלים את בקשתו של משה רבינו להיכנס לארץ ישראל כדי לקיים את המצוות התלויות בארץ. וכבר נדרש רבות מהי אותה "עת ההיא" ומדוע הדגיש הפסוק את עניין הזמן.

בספרי הדרוש ובתורת המוסר יש שחידשו רעיון עמוק ונפלא. משה רבינו ע"ה עמד ארבעים יום וארבעים לילה לפני ה', במעמד קבלת הלוחות, ולא נזקק לומר: "ה' שפתי תפתח". הוא היה רגיל לעמוד לפני ה', לדבר עמו פנים אל פנים, ולא נבהל ולא נרתע, כי כל כולו היה מרכבה לשכינה. אפילו כשהשהה בשמי שמים, לא רעדו שפתיו. אולם כאן, כשהוא עומד על גבול ארץ ישראל פתאום נופלת עליו יראה. פתאום הוא מרגיש זעזוע פנימי. ולמה?

אמרו חז"ל במדרש (בראשית רבה טז, ד): "חד מינייהו כתרי מינן", כלומר: איש ארץ ישראל שקול כשני תלמידי חכמים מבבל. והוסיפו שם: "וחד מינן כדאזיל להתם כתרי מינייהו" אפילו בבלי שהולך לארץ ישראל מתרומם כפליים. יש משהו באדמת ארץ ישראל שמרומם את האדם, אך גם מטיל עליו אימה.

והסבירו בעלי המחשבה, כי קדושת הקרקע של ארץ ישראל גבוהה אף מקדושת שמי חו"ל. בשמים של חו"ל הייתה נבואת משה מתגלה בלי פחד. אבל בארץ במקום שבו השכינה חופפת תמיד, במקום שאפילו האוויר שלו מחכים, נפל עליו פחד. לא פחד מפני הקב"ה אלא עמידה של שפלות, של אפסות, מול הקדושה. הוא מבין שאינו יכול לפעול כאן בכוחו הרגיל, ולכן נאלץ להתחנן: "ה' שפתי תפתח".

וזהו הסוד שכתוב: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" בזמן הזה, כאשר קרבת הארץ פועלת עלי השפעה פנימית שונה, אני נאלץ לבקש ממך תוספת כוח לומר את תחינתי. הרי כבר התפללתי תקט"ו תפילות, כמניין "ואתחנן", ולא נזקקתי לעזר. אבל כאן, דווקא עכשיו משהו שונה.

ולכן נכתב שם: "אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך". ולכאורה תמוה: הרי אם השמים בטלים נגדך, כל שכן הארץ? אלא שכוונת משה לומר: עד עתה עמדתי לפניך בשמי שמים וראיתי שאין מי כמעשיך וכגבורתך שם. אבל עתה, כשבאתי לארץ אני רואה שגם בקרקע עצמה, באבן ובחול אתה נוכח. ומי כמעשיך בארץ? מי כקדושתך בגבול הארץ הזו?

וכך כתבו בעלי המוסר: ארץ ישראל איננה רק תחום גיאוגרפי אלא מהות רוחנית, נשמה ארצית. כאשר האדם נוגע בה היא נוגעת בו. לכן, אומר משה: אם הרגשתי יראה בשמים כאן אני חש קדושה הרבה יותר מוחשית. בשמים הדיבור רם. אבל בארץ הלב חדר, והפה דום.

וכבר כתב כן בעל שפת אמת (ואתחנן תרמ"ג): "משה לא התיירא בשמים ארבעים יום, ופה בארץ ישראל נחלש כוחו מרוב ללמדך גודל קדושת הארץ".

ובעל אור החיים הקדוש בפרשת בהעלותך (במדבר יג, ב) כתב שארץ ישראל מושכת את הנבואה, אך גם דורשת מהאדם התקדשות פנימית עמוקה יותר. ומכאן מוסר עמוק: לפעמים אדם מרגיש דווקא כאן בארץ הקודש את הקושי להתפלל. דווקא בקבר רשבי"י, דווקא בכותל המערבי שריד בית מקדשנו דמעוותו יובשות. למה? כי הקדושה המפעמת במקום מטילה מורא. ואם אפילו משה רבינו הוצרך לומר "שפתי תפתח" כל שכן אנחנו.

וזהו מה שנאמר בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל): "כל מקום שיש בו קדושה - יש בו אימה, ולא מתוך פחד אלא מתוך נוכחות ה'". כאשר אדם מתפלל באיזה שהוא מקום בחו"ל תפילתו עולה דרך שבעה רקיעים. אבל כשאדם מתפלל בארץ ישראל הוא עומד באותו מקום ממש שבו השכינה שורה. וכשמרגישים קרבה מרגישים גם יראה.

ומכאן נפקא מינה להלכה: כשאדם מתפלל בארץ ישראל עליו לכוון יותר, לנקות את מחשבתו, ולהתייחס לתפילתו כעמידה לפני המלך ממש. ועל פי דברי הגאון רבי חיים מוולוז'ין ב"נפש החיים" (שער ב פרק יג), כל מילה של יהודי בארץ ישראל מעוררת השפעה כפולה. ולכן החובה לדקדק בדיבור בארץ הקודש חמורה כפליים.

ויש להוסיף בזה גם כיוון הלכתי עמוק נוסף, המתחדש מתוך שאלת היסוד: האם יש מקומות בארץ שבהם הקרקע קדושה יותר מן השמים? הרי מצאנו בכמה הלכות שמעמד הקרקע שבארץ ישראל, או אף מקום מסוים בארץ ישראל, גובר על מעמד הרוחני שבמרומים, ובמקרים מסוימים אף מחייב באיסורים ובמצוות, היכן שההיגיון הטבעי לא היה מחייב.

לדוגמה: בעניין טומאה וטהרה כתב הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש (ו, טז) שמותר לכהן להיטמא למתים בחו"ל, כאשר הדרך היחידה להגיע לארץ ישראל היא לעבור דרך קברים שבחוץ לארץ. ואף על פי שקדושת הכהונה דורשת התרחקות מוחלטת מן הטומאה, מכל מקום "קדושת ארץ ישראל גוברת" והיא עצמה מחייבת התמסרות, גם במחיר של טומאה, כדי להגיע אל גבולה.

וכן כתב מרן החיד"א זיע"א בספרו "דברי דוד" (מערכת א אות צג) שמותר לכהן להיכנס לארץ גם אם הדרך טמאה, כיון ש"אין לך מעלה שככינה שוכנת בארץ", ואפילו כהן אין דומה עמידתו בארץ לעמידתו בחו"ל.

וכן לעניין תוקף מצוות יישוב הארץ כתב מרן הראש"ל הגאון רבנו עובדיה יוסף זיע"א (בשיעורו המפורסם על יישוב ארץ ישראל, נדפס גם ב"ביע אומר" חלק י אבן העזר סימן י) שמעלת מצוות ישיבת ארץ ישראל כה חמורה, עד שפעמים שמותר לאדם לעבור על כמה גזירות חכמים כדי לזכות בה. ואף אשה אלמנה המתקשה בפרנסה אם תוכל לזכות לגור בארץ הרי זו מצווה שלעיתים דוחה חומרות רבות.

ויש להוסיף גם הלכה מחודשת מעניין המזווה: לדעת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן קפט), יש להדר ולשים מזווה בפתח בית מגורים בארץ ישראל גם כשיש ספק אם המקום חייב, בגלל שקדושת המקום עצמה מחייבת יותר ו"אין דומה קרקע שבארץ לקרקע שבחו"ל".

והרי לנו: יש "דין מקום" לארץ ישראל שהלכות רבות משתנות בגלל מהותה של הקרקע. ואפילו אדם בשמים, כלשון הדרש, אינו פטור מלרעוד כאשר רגלו נוגעת בעפרה.

עיקר העניין: משה רבינו עמד בשמים ולא התיירא. אך כשהגיע לגבול הארץ לפתע פתאום הוא רעד. מפני שהקדושה שבקרקע ארץ ישראל גבוהה אף מקדושת שמים שבחוץ לארץ. בארץ ישראל השכינה חיה. ומי שעומד להתפלל בה, מרגיש שהפה שלו אינו שלו. לכן ביקש משה: "שפתי תפתח". זהו עומק "ואתחנן בעת ההיא" לאמר. לאמר רק אם תתן לי את הכוח. ואם כך משה קל וחומר כל אדם. בארץ ישראל, התפילה דורשת ענווה כפולה, הכנה כפולה, וממילא שכרה כפול.

ואולי זו שאלת החיים כולה: כשאתה עומד על קרקע האם אתה מרגיש שאתה נוגע בשמים? כשאתה דורך על רצפת בית הכנסת, או בכותל המערבי, או אפילו בסלון ביתך שבארץ הקודש האם אתה קולט שזו קרקע שממנה פורצת שכינה? כי כשמשה רבינו רעד לא היו רעמים. לא הייתה סערה. הייתה פשוט ארץ. עפר. אבנים. ובכל זאת הוא שתק. לא העז לדבר. ולכן גם אנחנו כשנכנסים לבית הכנסת, כשנוגעים באבני הכותל, כשפותחים סידור בארץ הזאת עלינו לעצור. לחשוב. להרהר. ולפני שאומרים מילה אולי לומר בשקט, ברעד: "ה' שפתי תפתח". כי מי שדורך על הקרקע הזאת, חייב לדעת: זו לא רק אדמה. זו נשימה של שמיים.

2. למה דווקא תפילתו של משה – נחתמה ברב לך?

“ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר”

יש מראות שקורעים את הלב גם לאחר אלפי שנים. חז"ל מתארים לנו את משה רבנו מתחנן, מתחנן עוד ועוד, “ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר” ולא תפילה אחת. אלא כתרומה של רש"י: “ואתחנן אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנים... אף על פי שיש להם לצדיקים תללות במעשיהם הטובים אינן מבקשים מלפניו אלא מתנת חנים”.

ובגמרא במסכת סוטה (דף י"ד ע"א) נדרש: “מכאן שאין אומרים תחנונים אלא אחר תפילה”. ובמסכת ברכות (דף ל"ב ע"א) אמרו חז"ל: מכאן שאין תפילה חוזרת ריקם.

ואף על פי כן, דווקא כאן לא נענה משה רבנו. מדוע? הרי אם יש מי שהקב"ה קרוב אליו, הרי זה משה, “בכל ביתי נאמן הוא”, “ומשה ידבר והאלוקים יענו בקול” כיצד ייתכן שתפילתו לא התקבלה, למרות שריבה בה וביקש והתחנן שוב ושוב? והרי בברייתא במסכת סוטה (שם) דרשו חז"ל: “ואתחנן אין תחנון אלא לשון מתנת חנים”, וכתבו המפרשים שהדבר מלמד כי משה לא תלה בזכותו, ואף על פי כן לא נענה.

בעל הטורים על הפסוק (דברים ג' כ"ו) מביא כמה וכמה טעמים עמוקים ונוקבים לדחיית תפילתו של משה רבנו. כל טעם הוא עולם, והוא נוגע גם בנו באמונה, בתפילה, במשמעות של גזירה ובכוחו של אדם מול ריבון כל העולמים. וכך הם דבריו, שנבארים כאן בהרחבה.

הטעם הראשון שמביא בעל הטורים, הוא מפני שהייתה זו גזירה קדומה: “רב לך” הרב שלך, וגדול ממך, הוא אדם הראשון, שעל ידו נגזרה מיתה לעולם, ואי אפשר לך להינצל ממנה. כלומר: גם אם משה רבנו היה נח וטהור ואין כמותו, הוא עדיין כפוף לגזירה הראשונית שנגזרה על אדם הראשון.

זוהי קביעה עקרונית: שישנן גזירות שאינן פרטיות אלא אוניברסליות, כלל אנושיות, ונובעות משורש הבריאה והחטא. תפילה פרטית, תהא נעלית ככל שתהא, לא תוכל לבטל גזירה שסיומה בשרשרת המין האנושי.

וכן כתב בספרו של רבנו בחיי על התורה (דברים ג' כ"ג): “משה רבנו ע"ה התפלל תקט"ו תפילות, וכולן נחתמו בחותם שם המפורש, ואעפ"כ לא נתקבלה תפילתו ללמדך שאין כח תפלה לבטל גזירה כללית של מיתה שנגזרה על כל אדם מיום חטא אדם הראשון”.

הטעם השני שמביא בעל הטורים: “רב לך הרבה פעמים עשית כנגדי”, ומונה את טענותיו של משה כלפי הנהגת ה', כגון “שלח נא ביד תשלח”, “ולמה הרעותה לעם הזה”, “הצאן ובקר יישחט להם”, ומעשה הסלע. כלומר: משה עמד בתפקיד נורא, אבל בתפקיד זה עמד מול הקב"ה במידת מה גם כטוען ומערער והקב"ה סבל זאת, כל עוד היה צורך בשליחותו. אך עתה, בבואו לבקש דבר לעצמו לא יכולה לעמוד לו אותה מסכת של טענות והתנצחויות. והוא המשיך דבריו: “אי אפשר לי לסבול לך יותר”. ואף כי נכתבו הדברים במידה רבה של חסד שבגלל מעלתו ועמידתו האמתית היה אפשר לו לשאת דברים כאלה מכל מקום, הגבול עתה הגיע.

והטעם השלישי: “רב לך אפילו בדבר המועט שאתה עושה שלא כהוגן הוא רב לך לפי חכמתך”. וביאר רבי דוד שפירא בספרו “טוב טעם ודעת”: כשם שאצל אדם רגיל נחשבת טעות קלה לדבר של מה בכך אצל חכם כמשה רבנו, אפילו דבר מועט נחשב כאילו רב הוא. והכי אמרי חז"ל במדרש ויקרא רבה (י"ג א): “כגודל שורשך כן גודל אחרייתך”.

וכעין זה כתב גם האדמו"ר מגור בספרו “שפת אמת” (פרשת ואתחנן שנת תרמ"ג): שמושה רבנו שהיה כה קרוב, נבחן ברף אחר. וז"ל: “משה רבינו ע"ה לא נתיירא בשמים ארבעים יום וארבעים לילה, וכאן בארץ ישראל נחלש כוחו, כמו שכתוב “ואתחנן אל ה' בעת ההיא”, מרוב יראה שהרגיש בקדושת הארץ”. בהמשך דבריו באותו מאמר מוסיף השפת אמת: “כי באמת יש מעלה גדולה לארץ ישראל, שעליה נאמר “תמיד עיני ה' אלוך בך”, ואפילו אדם פשוט כשנכנס לארץ ישראל נתעורר בליבו רגש קדושה. וכל שכן משה רבינו, שהיה נביא בכל ביתי נאמן הוא שהרגיש ביותר קדושת הארץ”.

הטעם הרביעי עמוק במיוחד: “רב לך בזה ייודע שרב לך, שיש לך רב – כי אני רבך, כי כמה פעמים ניצחתי ועתה לא תוכל לנצחני”. כלומר, הקב"ה מגלה כאן תשתית עמוקה בעבודת האדם: אין להרגיל את הבריות לחשוב שתמיד אפשר להתפלל ולשנות. לפעמים דווקא אי ההיענות היא הלימוד. יש ללמוד להכיר במקומך. להבין שלא תמיד כוחך בידך, ולא כל תפילה היא מנוף להשגת המטרה. לפעמים התפילה היא עצם העבודה גם בלי התמורה.

ובאמת, רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל בספרו “משך חכמה” (דברים ג') כתב “שתפילתו של משה נענתה אבל לא לעצמו, אלא לכל הדורות שאחרייו. כי עצם היכולת להתפלל, למרות שאדם יודע שאין תשובתו מובטחת זוהי מדרגת אמונה נעלה. ולפיכך נכתבה תפילתו בתורה כדי ללמד לדורות

שהגם שתפילה לפעמים אינה משנה את הדין היא משנה את המתפלל. הדברים מהדהדים גם בדברי הגמרא במסכת ברכות (דף י" ע"א) על חזקיהו המלך, שהתפלל ונוספו לו חמש עשרה שנה. אולם לא כל אחד כחזקיהו. גם הצדיק הגדול ביותר ייתכן שתפילתו לא תיענה, לא מפני שאין בכוחה, אלא מפני שיש חשבון עמוק וקדום ממנו.

ועפ"י יש לבאר גם דברי חז"ל בילקוט שמעוני (פרשת ואתחנן רמז תתקל"ט) דאמרינן: “אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, אדם נתון לחברו מתנה – יכול הוא לחזור בו? ! אמר לו הקב"ה: משה, גזירה היא מלפני! אמר לו: אם כן אמות כמותם, אבל אכנס לארץ. אמר לו: גם זה אי אפשר”. יש כאן ביורור עקרוני, שאין הגאולה והכפרה האישית תמיד הולכות יד ביד עם שלמות התפקיד הלאומי. ודווקא משה אשר כל חייו נטל על שכמו את חטאת העם סיים את חייו על גבול הארץ, ולא בתוכה. וכפי שסיים הרמב"ן בסוף פירושו לתורה (דברים ל"ד): “ומשמע מזה כי היה דבר גדול למשה להיכנס לארץ, ולראות בבניין ירושלים והמקדש... ולא נתן לו המקום לעשות כן, בעבור סוד עמוק ונסתר מאוד”.

ולצד כל העיונים הנ"ל, יש לברר האם קיימת הלכה העולה מדבר זה. והנה כתב הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל (שם), כי לפעמים עצירת התפילה נצרכת לצורך הדורות, כדי ללמד שהקב"ה אינו “עבד” לרצון האדם, ואינו מחויב לענות אף לצדיק הגדול ביותר. ולכן יש מקומות שבהם ראוי לאדם להפסיק מלהתחנן, כדי שלא ייכשל בהמשך ויבוא לידי תרעומת כלפי מעלה.

וכן כתב מו"ר הגרש"ה וואזנר זצ"ל בספרו שו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן קצב): שאף כי מותר להתפלל תמיד אם התפילה באה ממקום של התעקשות שאינה נובעת מקבלת עול, אלא מתוך תביעה יש בה סכנה. אולם מי שמתפלל ממקום של הכנעה, רשאי לשוב ולהתחנן גם אלף פעמים.

ולפי זה, נפקא מינה מעשית: אדם שהתפלל פעמים רבות על עניין מסוים, כגון זיווג, רפואה או פרנסה, ואינו נענה האם ראוי לו להפסיק או להתמיד?

והתשובה היא: כל זמן שהוא מתפלל בענווה, ולא מתוך תחושת “מגיע לי” רשאי לחזור ולהתפלל. אבל עליו לדעת, כשם שנראה אצל משה רבנו, שיש מקומות שהקב"ה גור מלפניו, ואין לשוב ולהתעקש לנצח את רצונו. וההכרה הזאת, דווקא מתוך התפילה, מביאה את האדם לשיא העבודה: להיכנע, ולא להישבר. להמשיך להתפלל, גם כשהתשובה היא שתיקה. לזעוק גם כשלא שומעים. ובכך גדלותו של משה. לא בכך שהתפילה נענתה – אלא בכך שלא חדל להתפלל.

וכן יש לברר האם קיימת הלכה העולה מדבר זה. דהנה אמרינן בגמרא במסכת ברכות (דף ל"ב ע"א): “המתפלל וטעה סימן רע לו”, ומבארים שם התוספות בשם מדרש, שאם אדם מתפלל ואינו מרוכז או טועה הרי זה מורה שמן השמים מונעים את תפילתו. ועוד איתא בגמרא במסכת יומא (דף נג ע"ב) שהכהן הגדול ביום הכיפורים היה מתפלל תפילה קצרה ולא היה מאריך יותר מדי כדי שלא להכביד על הציבור, אבל גם כדי שלא יהא נדמה שמרבה תחנונים על גזירה שגורה עליו. ומכאן למדו כמה מן הראשונים והאחרונים, שיש גבול מסוים שעד אליו ראוי להרבות בתחינה, ולא תמיד ריבוי יתר הוא מעלה.

ומבואר עוד בגמרא במסכת ברכות (דף י" ע"ב): “לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם חלה – אומרים לו הקב"ה זכות והתפלל”, הרי שתפילה תמידית מראש מונעת דין, אך כאשר כבר יש גזירה – לעיתים יש מקום להכיר גם במעמדו המוגבל של האדם מול רצון שמים.

ועל יסוד זה כתב הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל בספרו “משך חכמה” (שם), כי עצירת התפילה במעמד זה של משה רבנו, נועדה לשם חינוך לדורות ללמד שיש גזירות שהן חלק מתוכנית עליונה, ואין לנו להשיג בהן.

וכן כתב מו"ר הגרש"ה וואזנר זצ"ל בספרו שו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן קצב): שאף כי מותר להתפלל תמיד אם התפילה באה ממקום של תביעה מרה ולא מקבלת עול הרי היא פוגעת בעצם מהותה. אבל אם אדם שב ומתפלל מתוך יראה, ענווה ואמונה, גם אם איננו נענה הרי זו מעלה.

וכן כתב הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל בספרו “נפש החיים” (שער ג), כי התפילה אינה רק מכשיר להשגת מבוקש – אלא ביטוי של דבקות בנשמת החיים. לפעמים אין התשובה ניתנת – אבל עצם הדיבור עמו יתברך הוא עצמו כל התכלית.

עיקר העניין: תפילתו של משה רבנו לא התקבלה, לא בשל חוסר זכות ולא בגלל מיעוט תחנונים, אלא מפני סיבות עליונות גזירת המיתה הקדומה, העמידה מול ה', הדקויות של רוס המעלה, והצורך להבהיר שיד ה' היא העליונה גם מול תפילה. דווקא דחיית הבקשה מגלה את גבולות האדם מול בוראו, ומעמידה את עוצמת התפילה כעבודת הלב גם כשהיא אינה משנה את הגזירה.

ואולי זו אחת השאלות העמוקות ביותר שמלווה את האדם לאורך חייו: האם אתה מתפלל כדי להשיג – או מתפלל כדי להתקרב? האם אתה מתחנן כי אתה מאמין שתשנה את רצון ה' – או משום שאתה יודע שזו הדרך היחידה להישאר מחובר אליו, גם כשאין מבין את גזירותיו? ומשה, בשתיקתו של הקב"ה מול תחנוניו, לימד את כלולו: לפעמים החסד האמיתי – הוא לא בקבלת הבקשה, אלא בעצם האפשרות להגיש אותה. לדעת שיש לך אבא, גם אם הוא אומר: "לא. רב לך!".

3. האם בזמן משה רבנו הייתה משקפת? ומהו דינה ההלכתי של ראייה דרכה?

מצלמה או מראה, אינה ראייה לעניין עדות, ואף לא לעניין ברכה לדעת הרבה מן הפוסקים.

והנה מו"ר הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן פג), כתב כי ראייה דרך מסך או מצלמה אינה נחשבת לראייה כלל, אף אם התמונה חדה ובהירה. אך לא דן במשקפת פשוטה. ומשמע מדבריו שאם אין בה עיבוד אלא רק הגדלה יש מקום להלך.

ולכך נטה הגאון רבי שלמה זלמן אוירבאך בשו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן ט), שכתב שאין לברך על פני מלך הנראה במסך, אך הדגיש שראייה דרך חלון שקוף ברורה אפשרית היא. ומכאן נראה שכול תלוי באיכות ואופי התיווך. ולפי זה יש להציג מספר נפקא מינות: אדם שראה מקום שנעשה לו נס דרך משקפת פשוטה רשאי לברך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה", לדעת רוב הפוסקים.

אדם הרואה את פני מלך מישאל דרך משקפת מוגדלת שאינה דיגיטלית יכול לברך "שחלק מכבודו ליראיו", אולם אם רואה דרך מצלמה או מכשיר תצוגה לא יברך.

כהן המתבונן בקבר דרך משקפת אין בזה איסור, אך אם הראיה יוצרת תחושת קירבה יתרה, יש מקום להתרחק מטעמי קדושה.

אדם הרואה בלבוש אילנות באביב דרך משקפת יברך, אם המשקפת אופטית בלבד ואינה דיגיטלית.

עד הרואה מום בבכור דרך משקפת לא יעיד לכתחילה אלא אם כן ראה בעין ממש, מחשש עיוות או הטעיה.

הרואה את מקום קודש הקודשים בהר הבית דרך משקפת ראוי להחמיר שלא לברך "שהחזיר שכירתו לציון", אלא אם כן ראה את המקום בעיניו בפועל, ללא תיווך.

וכן יש להוסיף, שבגמרא במסכת ראש השנה (דף כד ע"א) נאמר על רבי יהושע בן חנניה: "עמד על הגג וראה את הלבנה, ואמר: כד דמיא לדיסקא". ומדוקדק שם שראה בעין ממש, ולא דרך כלי עזר. ולפי זה יש להחמיר לעניין עדות של קידוש החודש, כשאין ראייה ישירה.

ובשו"ת משנה הלכות (חלק ח סימן קס"ו) כתב שאין לברך על פני מלך או פני גדול בישראל דרך צילום או מסך, שאין זו ראייה ישירה. אולם לגבי משקפת פשוטה לא דן בפירושו ויש להבחין.

עיקר העניין: ההדגשה בפסוק "וראה בעיניך" נועדה ללמד שמשנה רבנו זכה לראות את הארץ בראייה ישירה, לא באמצעות מכשיר או תווך. מדברי בעל אור החיים נראה שכבר בימי הכור באמצעים לקרב את הראייה. להלכה, אם מדובר במשקפת הפועלת על ידי עדשה מגדילה בלבד נחשבת הראיה כראיה גמורה, וניתן לברך על מראות שונים ואף להסתמך עליה לעניין עדות בדיעבד. אך אם מדובר במשקפת הפועלת באמצעות מראות, מסכים או עיבוד דיגיטלי אין זו ראייה של ממש, ואין לברך או להעיד על פיה. יסוד ההבחנה תלוי בשאלה האם הראייה נובעת מאור טבעי המוגדל לעין, או שמא היא תוצר של עיבוד חיצוני ומרוחק. ולכן יש השלכות הלכתיות רבות במגוון תחומים.

3. שכח מילה בקריאת שמע האם עבר על כל תגרע? הוכח מפרשת השבוע!

המצווה או חרג בגסות מן הציווי? וכי אפשר לעבור על כל תוסף בלי מעשה? וכי מצוות שנעשות בשמיעה בלבד יש להן תוקף של עבירה אם הוסיף עליהם או גרע מהם?

מתחת לפני השטח מתגלה תמונה עמוקה בהרבה: גם מה שאין בו ידיים יש בו אחריות. גם מה שנאמר בשפתיים או נשמע באוזן כפוף לקביעה האלוקית של: "אל תוסיף ואל תגרע". וזה משנה את כל החשיבה שלנו על קיום מצוות.

ומכאן עולה נפקא מינה: אדם שהתפלל פעמים רבות על עניין פרטי, בין אם מדובר בזיווג, רפואה, פרנסה או ישועה אחרת, ולא נענה האם עליו להפסיק מלהתחנן? והנה כתב מרן השולחן ערוך (אורח חיים סימן קי סעיף א): "אדם צריך לכוון בליבו כל מה שהוא מבקש, ולחזור ולבקש פעמים רבות, ואל יאמר 'הרי התפללתי הרבה פעמים ולא נענית'". ולכאורה יש סתירה בין דברי מרן השו"ע לבין דחיית תפילתו של משה. אך באמת יש לחלק, כי כל עוד האדם מבקש על צורך רוחני לשם שמים, או שאינו מתרעם על הדין, יכול להמשיך. אבל אם יש חשש שיבוא חלילה לירי כפירה או עוגמת נפש של מיאוס מוטב שיקבל עליו את הדין בשתיקה גמורה. וזהו מה שלמדנו אונתנו מפרשת ואתחנן: לא כל דחיית תפילה היא חיסרון. לפעמים השתיקה מן השמים היא לימוד האמונה הגדול ביותר.

"וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה" (דברים ג כז).

וצריך להבין: מדוע הדגישה התורה בלשונה את דבר ה' למשה רבנו "וראה בעיניך" וכי כיצד עוד היה אמור לראות? ואם הכוונה היא שיראה בעיניו הפיזיות, מה חידוש יש בכך?

הנה מצינו בדברי רבי חיים בן עטר בעל אור החיים הקדוש (שם) ביאור מופלא, שכתב: "וראה בעיניך ממש, פירוש בלא אמצעות דבר אחר. כי ימצאו חכמות שיקריבו הרחוק על ידי דבר אמצעי, שמשמין אותו בין עיניהם למול מקומות הרחוקים ויקרבו ויראו כאילו הם לפניהם". ומבואר מדבריו, כי גם בימינו הייתה כבר הכרה בקיומן של המצאות טכנולוגיות אופטיות כלשהן, המאפשרות לראות למרחוק דרך אמצעי מתווך, כגון עדשה מגדילה או מראה. ועל כן הוצרכה התורה להדגיש שמשא יראה "בעיניך ממש", כלומר: לא דרך מכשיר, אלא ראייה ישירה, בלא תיווך חיצוני.

ואולם, יש לבאר שלא באה התורה לצוותו לראות דווקא בעיניים ממש ולא דרך עדשה, אלא שזו הייתה ברכה עצומה שהעניק לו הקב"ה, שיוכל לראות את כל הארץ בעיניו הפשוטות, אף מקומות שאין העין האנושית מסוגלת לראותם ממרחק כה רב, ובאופן ניסי.

ומכאן אנו באים לרדן בדין ראייה דרך משקפת בזמננו: האם נחשבת היא לראיה הלכתית ממש, כגון לעניין ברכה על מקום שנעשה לו נס, או לעניין ברכת ראיית פני מלך, או לצורך עדות בדיני ממונות?

ולעניין ברכה על מקום שנעשה לו נס, כתב הגאון רבי בצלאל שטרן בשו"ת בצל החכמה (חלק ב סימן טז), שאם אדם רואה את מקום הנס באמצעות משקפת רשאי לברך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה", שכן זו נחשבת לראייה ממש, הואיל והוא רואה את המקום בעצמו, אף אם באמצעות תוספת עזר.

וכן כתב מרן הראשון לצ"ה הרב עובדיה יוסף זיע"א בספרו חזון עובדיה הלכות ברכות (עמוד תט"ז ד"ה משקפת), שנשאל האם אדם הרואה את פריחת האילנות דרך משקפת יכול לברך ברכת האילנות. וכתב, כיון שהמשקפת פועלת כהגדלה בלבד, ואינה משנה את הדימוי או מעבדת אותו, הרי זו ראייה גמורה ומותר לברך.

לעומת זאת, בספר שער העין (פרק ב סעיף יא) חילק בדבר: אם המשקפת היא עדשה אופטית מגדילה נחשבת לראייה גמורה. אך אם היא מבוססת על מראות או מנגנונים אלקטרוניים, כמו משקפות דיגיטליות משוכללות, הרי זו אינה ראייה אלא דימוי משוחזר, ואין לברך על כך.

ומצאנו ראייה לכך גם בדברי הרמב"ם בהלכות קידוש החודש (פרק ב הלכה ג): "הרואה את הלבנה דרך מים, או דרך זכוכית, או דרך ענן... אינו מעיד עליה". וביאר הגר"א בביאורו לשולחן ערוך (אורח חיים סימן תכ"ו), שכיון שאין זו ראייה ישירה אלא דרך תווך, אין לה תוקף לעניין עדות.

אך יש לדחות את ההשוואה לזכוכית שבימי הראשונים, שהייתה מעוותת ולא שקופה כפי זכוכית זמננו. ובזה האריכו בשו"ת שבט מיהודה (סימן ח), וכן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב, שציין כי מעתה אין מניעה מצד הזכוכית כאשר אינה משנה את מהות הראייה.

מכאן עולה ההבחנה יסודית: ראייה דרך עדשה פשוטה המגבירה את אור היום נחשבת לראיה גמורה. אך ראייה באמצעי שמעבד את הדימוי, כמו מקרן,

"לא תוסיפו על הדבר וגר' ולא תגרעו ממנו" (ד' ב')

אנחנו רגילים לחשוב על כל תוסף וכל תגרע כהנחיה פשוטה: אל תוסיף על המצוות, ואל תגרע מהן. אבל מה יקרה אם חסר מילה אחת בקריאת שמע? האם מדובר בטעות קריאה טכנית או בעבירה חמורה של גירעון מדבר ה'? ומה אם כהן קרא רק שני פסוקים מברכת כוהנים או פועל דילג על ברכה רביעית בברכת המזון? ומה אם תקע תוספת קולות בשופר האם שידרג את

שאין איסור כל תגרע אלא אם חסר עיקר המצווה, כגון פסוק שמע ישראל או פרשת ואהבת. אך אם חסר תיבת "והיה" או "ובכל" לא שייך לומר שעבר על כל תגרע, אף שהמצווה נפגמה. דברים אלו נתמכים היטב בשו"ת "ביע אומר" (ח"ח או"ח סימן יב) למזן הראשל"צ הגאון רבנו עובדיה יוסף זיע"א, שדן במי שלא כיוון בפסוק הראשון והעלה שיצא ידי חובה מדרבנן, ולא עובר על גירעון גמור.

כן הביא מו"ר הגר"מ שטרנבוך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן פז), שגם מצוות בשמיעה כמו שופר נחשבות כמעשה לצורך כל תוסף וכל תגרע. וכי עצם השמיעה היא המעשה הנדרש, וממילא כל חריגה או שינוי בכלל גדר האיסור.

וכן כתב הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בספרו "הליכות שלמה" (חלק מועדים – תשרי עמ' כו), שלמרות שמי שמחמיר ונוהג לעשות עוד יום חג כוונתו לשם שמיים, מכל מקום כיון שנעשה קיום בפועל הרי זו עבירה של כל תוסף. וחילק בין מעשה לחומרא לבין מעשה למצווה ולפי זה כל שינוי מחייב זהירות יתירה.

וכמה נפקא מינות יוצאות מכאן: אדם שקרא קריאת שמע ודילג מילה האם יצא ידי חובה? ואם לא האם עבר על כל תגרע? כהן שברך רק שניים מתוך שלושת הפסוקים האם ביטל עשה בלבד או גם עבר על איסור? תוקע תוספת קולות בשופר אם עושה כן לשם הידור או ספק מותר, אך אם בכוונה להוסיף אסור. פועל שלא בירך ברכה רביעית אם זו מדרבנן אין איסור כל תגרע, אך אם בכוונה דילג אולי עבר איסור. ומה אם חסר מילה אחת שאינה משנה משמעות האם זה גירעון או שיבוש בלבד?

ולבסוף ראוי להביא את מה שכתב הרמב"ם בהלכות ממרים (פרק ב) שהאיסור של כל תוסף וכל תגרע חל רק כאשר עשה כן בדעת והגדיר את מעשהו כהוספה או גריעה מן התורה. אך טועה בשוגג אין בו גדר האיסור. וזה עיקר עקרונות ההבחנה בהלכה: מתי שינוי מצווה = ביטול מצווה, ומתי = עבירה של גירעון. וזה מחייב כל ירא שמיים לבדוק ולדקדק לא רק האם עשה מצווה, אלא האם עשה אותה בדיוק מילה במילה, פסוק בפסוק, בלי תוספת ובלי גרעון. כי זו כוונת התורה: ושמרתם את כל המצווה בכל פרטיה, גדריה וצורותיה המדויקות.

ובהמשך לזה: אם נאמר שאיסור כל תגרע נאמר רק במי שעושה זאת "לשמה", כלומר בתורת תוספת או גרעון לדין תורה ממילא כל מי שעושה כך בטעות אין בו כל תוסף או כל תגרע, כפי שפסק הרמב"ם בהלכות ממרים (פרק ב), אלא רק מי שמחמיר או מקל מדעתו ומפרש כך את דין התורה עובר באיסור זה.

והנה כל ההבחנות הללו מורות לנו עד היכן גדרי המצוות מדויקים וכי לא רק מעשים חורגים נחשבים חטא, אלא גם שינוי דק שבדק בצורת המצווה טעון זהירות יתרה. וזהו עומק דברי הפסוק: "ושמרתם את כל המצווה" שכל פרטיה, אופן ביצועה, כוונתה ומסגרתה כלולים בכלל ה"מצווה". ולא תוסף, ולא תגרע.

עיקר העניין: מצוות התורה אינן רק הוראות הן גם מסגרות. שינוי בצורת קיומן, אפילו במילה אחת או בקול אחד עלול לעבור על איסור כל תוסף או כל תגרע, בפרט כאשר נעשה לשם תוספת או גרעון. וזהו תמורה וזהירות לכל אדם עד כמה עליו לדקדק בכל פרט ופרט שבמצוות, לא רק שלא יעבור עבירה אלא כדי לקיים נאמנה את ציווי המדויק של מקום ברוך הוא.

4. האם מותר לקחת שכר על לימוד תורה ואילו מסכתות יוצאות מן הכלל?

ליטול שכר ללמוד. כלומר, מסכתות כמו ידים, דמאי, מגילה, הן בכלל היתר השכר, מאחר שאין בהן דין תורה גמור, אלא הלכות מדרבנן. ולכאורה, יש לדון האם כללות המסכת קובעת או שמא עצם הנושא? מסכת עירובין, למשל, עוסקת ברובה בדיני תחומין שהם מן התורה (עי' רמב"ם הלכות שבת פכ"ז הלכות א"ב) ואינה דומה למגילה. כמו כן, במסכת מגילה עצם קריאתה היא מדברי קבלה (ראו מגילה דף י"ד ע"א), ואולי אף יש בה תוקף של תורה שבכתב (עי' דברי הגר"ח מבריסק על הרמב"ם סוף הלכות מגילה).

נפקא מינה מצויה: אברך בכולל המלמד מסכת מגילה בשכר האם יש לחשוש בזה לאיסור "שכר על התורה"? או שמא מאחר ומסכת זו מדרבנן, מותר? עוד יש לעיין במי שמלמד הלכות חול המועד. לדעת חלק מהפוסקים, דיני חול המועד נמסרו לחכמים כלומר התורה לא פירטה בהם, אלא רק ציוותה שייקבעו ע"י חכמים (עי' חכמים (עי' שו"ת חת"ם סופר או"ח סימן קמ"ה)). האם דינים אלו ייחשבו כחידושי סופרים ויותר ללמדם בשכר?

לא רק 'מה עושים' אלא 'איך בדיוק עושים', וכמה נאמנים אנחנו למסירה שקיבלנו'.

איתא בפרשת ואתחנן: "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו" (דברים ד, ב). בפשטות, מצוות לא תעשה שלא להוסיף ולא לגרוע מדברי התורה. אך חז"ל דרשו על כך סדרה של הגבלות קונקרטיות, ובפרט במצוות שנעשות בדיבור או בשמיעה בלבד.

במכילתא ובספרי בפרשת ראה דרשו על הפסוק: "לא תוסיפו על הדבר" מניין שלא יוסיף ברכה על ברכת כוהנים? תלמוד לומר "כל הדבר", ללמד על כך שאפילו תוספת קטנה, אפילו מילה אחת, כאשר היא מתוך מגמת קיום או גירעון נחשבת לעבירה גמורה. בלא הדרשה המיוחדת הזו, לא היינו יודעים שיש "כל תוסף" ו"כל תגרע" גם במצווה שבדיבור בלבד הרי שאין זה דבר פשוט כלל.

רבי מאיר שמחה מדווינסק בספרו משך חכמה (דברים ד, ב) מחלק חילוק יסודי: כאשר אדם שוכח תיבה בקריאת שמע יש להבחין אם מדובר בחיסרון שמעכב את עצם קיום המצווה, או שמא רק פוגם בצורתה, בלי לעקור את עצם החיוב. לפי זה, מי ששכח מילה אך עיקר המצווה נעשה לא עבר בהכרח על "כל תגרע", אע"פ שהמצווה נעשתה בצורה לקויה.

וכן כתב רבי משה סופר החתם סופר (שו"ת או"ח סימן רמד) לעניין ברכת המזון: אם השמיט אחת מהברכות, ונניח שאחת מדאורייתא, כגון ברכת הארץ או הזן יש לחוש לאיסור גירעון. אך אם השמיט ברכה מדרבנן אין כאן אלא חסרון בשלמות הקיום, אך לא עבירה על גזירת התורה. וחילוק זה מעמיד את המושג "כל תגרע" על דיוקו: לא כל שגיאה = גירעון, ורק כאשר חסר מעיקר מצוותה שייך גדר איסור.

הגר"י ווייס בשו"ת "מנחת יצחק" (חלק ח סימן קח) כתב בבירור: תוקע בשופר יותר מהנדרש אם דעתו להוסיף בקיום המצווה, עובר על "כל תוסף". אך אם עושה כן מספק, או כמידת חומרא אינו עובר, כיוון שאין כוונתו להוסיף על גוף המצווה. וזה כלל חשוב: כוונת האדם היא חלק מהותי בהגדרת ה"תוספת" או ה"גירעון".

כך גם פסק מרן השולחן ערוך (או"ח סימן קפ"ג סעיף א') לעניין פועלים שאינם מברכים ברכה רביעית בברכת המזון ולדעת רוב הפוסקים אין בזה שום גירעון, שהרי החיוב אינו קיים. הרי לנו, שאפילו במצוות דיבור לא כל חסרון הוא בגדר "כל תגרע".

ומכאן נפתח פתח רחב: האם מצוות שמתבצעות רק בדיבור כגון קריאת שמע, ברכת המזון או ברכת כוהנים יש להן דין "מעשה מצווה" לעניין כל תוסף וכל תגרע? שהרי בגמרא במסכת ראש השנה (דף כ"ח ע"ב) ובראשונים שם (תוספות ד"ה ומנא) עולה, שתקיעות שופר שלא כתקן יש בהן משום כל תוסף. וכן פסק הרמב"ם (הלכות שופר פ"א ה"ד), ודייק כן בעל ה"לחם משנה" שגם מצווה שבשמיעה, חלה עליה ההגדרה של "כל תוסף", אם נעשית שלא כתיקונה.

הגאון מו"לנא (בביאורו ליהושע פרק א פסוק ז) כתב בחריפות לשונית: "לשמור הוא לא תעשה, לעשות הוא עשה. ימין שלא תוסיף על עשה, ושמאל שלא תגרע מלא תעשה". והבין בזה, שלצד קיום מצוות התורה, ישנם שני גדרים נוספים הגדרת גבולות המצווה. הימין מגביל את מידת ההוספה, והשמאל את מגמת הגירעון. ואם חסר פרט אחד, אף קטן נחשב לפעמים גירעון ממש, לא רק חסרון עשה.

הראשל"צ הגאון רבי שלמה עמאר בספרו "ברכת שלמה" (חלק א סימן ד), דן בארוכה האם מחסר תיבה אחת בקריאת שמע נחשב כגירעון מהתורה. והעלה

"ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר ציוני ה'" (ד' ה')

כאשר יהודי מלמד תורה הוא שליחו של הקב"ה להעביר את אש הסיני מדור לדור. אם שליח זה מבקש שכר על שליחותו, צף ועולה ספק טורדני: האם לא הפך את שליחותו למסחר? האם מותר לו לדרוש תגמול עבור מילים שהן נחלת שמים?

מקור הסוגיה בדברי הגמרא במסכת נדרים (דף ל"ז ע"א): "'ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר ציוני ה' אלוהי' מה אני בחינם אף אתם בחינם". חז"ל למדו מפסוק זה איסור ליטול שכר על לימוד תורה שהרי משה לימד בחינם, וממנו נלמד לדורות.

ובגמרא במסכת ברכות (דף נ"ב ע"ב) וכן בנדרים שם, נראה שהאיסור ליטול שכר אמור אף בתלמידים שלומדים רק מדרבנן. ונחלקו הפוסקים אם לימוד בדבר שאינו דאורייתא נחשב 'תורה' לענין זה, או שמא דינו קל יותר.

הגאון רבי משה איסרליש זצ"ל בשולחן ערוך יורה דעה (סימן רמ"ו סעיף ה) כתב: "ודווקא תורה שבכתב, אבל חידושי סופרים מה שנתקן מדרבנן – מותר

בשור"ת מהר"ם פדוואה (סימן מ') הביא את דברי הגאון רבי מרדכי יפה בעל ה"לבוש", שחילק בין שרר בטלה לשכר לימוד ממש. וכן הביא כן הבית יוסף ביורה דעה שם בשם תשובת הרא"ש, דשכר שמקבל אינו על הלימוד אלא על הפסד מלאכה. ולפי זה, גם בלימוד תורה ממש אין בזה איסור אם אינו לוקח שכר על עצם ההוראה.

מנגד, דעת הרמב"ם בהלכות ת"ת (פרק ג' הלכות י') חריפה: "וכל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה הרי זה מחלל את השם". אך לדעת רוב הפוסקים כולל מרן הבית יוסף בשור"ע (י"ד רמ"ו) הותר לאדם ליטול שכר על הפסד מלאכתו, או אם עוסק גם בניהול כולל ותמיכה בתלמידים, עוסק בצרכי ציבור ועוד.

ולעניין הוראה מעשית: נראה שניתן להקל בלימוד מסכתות דרבנן ממש (כגון מסכתות טהרות, מגילה, דמאי) או באגדות, סתרי תורה ומדרשים שהם חידושי סופרים. אבל במסכתות שיש בהן עיקרי דינים דאורייתא אף אם יש בהן חלקי דרבנן יש להחמיר.

ובכל זה תלוי לא רק בנושא, אלא גם בנוסח השכר. אם השכר אינו על הלימוד אלא על הזמן, או על הפסד העבודה שרי. וכן דעת הגאון רבי חיים מוולוז'ין

5. האם מותר ללמוד דף חדש כששכחת את הקודם? הוכח מפרשת השבוע!

יש לעיין בדין זה גם לעניין זמן השכחה האם די ברגע אחד של הסחת הדעת כדי לעבור באיסור? מדברי הגרי"ז נראה שכן שמספיק היסח דעת אחד כדי לאבד את הרושם של "כתיבה על לוח הלב", שהיא מדרגת זכירה גבוהה מאוד. וכך כתב גם הרא"ש (קידושין פ"א סימן מט) על החיוב "ושיננתם" שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו, ואם שוכח – אינו מקיים "ושיננתם".

עוד יש לדון האם האיסור הוא גם על שכחת ההלכה בלבד, או אף שכחת אגדות, מוסר, או רעיונות כלליים מהתורה. ולכאורה, לשיטת השור"ע הרב, גם חלקים אלו בכלל, כל זמן שהיו חלק מלימודו.

ומאידך, החי"א (כלל ס"ג) משמע שהאיסור הוא בעיקר בהלכות שנשכחות ונוגעות למעשה. וראה גם בספר ערוך השולחן (י"ד סימן רמז), שסובר שאף מי שאינו זוכר כל זמן שמשתדל לשנן ולהיזכר אינו עובר באיסור, כי אין השכחה תלויה רק בו.

מכאן גם נפקא מינות רבות למעשה: א. תלמיד חכם ששוכח תורתו חייב על פי דין התורה לחזור ולשנן תמיד. השכחה אינה רשות אלא עבירה. ב. אסור ללמוד תורה חדשה, לשיטת שור"ע הרב, אם לא זוכר את הישנה ויש לפיכך סדר עדיפויות ברור בלימוד: חזרה קודמת לחידוש. ג. מצוות זכירת התורה היא יומיומית ממש כשם שזכירת מחיית עמלק נעשית בשבת זכור כך כל חלק מהתורה שנשכח, מחייב את האדם לשוב ולזכור. ד. יש שנמנעו משום כך מללמוד כמה מסכתות ברזמנית, שמא יביא לידי שכחה, ויש שאמרו שהסיבה ש'בעלי בתים' לומדים מסכת אחת לאורך זמן היא כדי לא לעבור על 'לא תשכח'. ה. יש לדון על מי שנבחר ונכשל האם קיים בו איסור, או שמא זו עדות לכך שעליו לחזור עד שייקבע בלבו הלימוד.

וזה גם ההבנה הפנימית באותה הלצה הישנה על נוסח ה"הדרן" שבסוף המסכתות: בגמרות הישנות היה כתוב "ויועיל לשכחה", והסבירו בחי"ד שבכדי לשכוח את הדף האחרון, עשו דף נוסף עם הדרן... אך מאחורי הבדיחה עומדת אמת כואבת: השכחה איננה מקרה אלא תוצאה של אי חזרה. בימינו, כשעוסקים רבות בלימוד מהיר, מתוך "שינון מקיף", חובה לזכור: החיוב הגדול איננו רק "לעבור על התורה", אלא שהדברים יהיו כתובים על לוח הלב. כל שנשכח הרי הוא כאילו לא נלמד.

ועוד ניתן להעמיק בקישור לפרשת השבוע: "ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר ציוני ה'..." פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך". משה רבנו לא רק לימד הוא חקק. אך העם עליו החובה לשמר, לשנן, לשחזר ולזכור.

עיקר העניין: איסור שכחת התורה איננו רק עצה טובה אלא לאו מן התורה. כל הפסק בלימוד שעלול להביא לשכחה, כל לימוד חדש הנעשה בלי זכירת הישן, כל היסח הדעת עלולים להיות בכלל "פן תשכח". החובה היא ללמוד את התורה עד שתהיה כתובה על לוח הלב, ולשוב עליה בכל עת כדי שלא תישכח, לא ממנו ולא מזרעינו עד עולם.

6. האם ייתכן שמותר לשכוח דברי תורה או דרך לימוד כאשר זו הדרך לזכות באמת? הוכח מפרשת השבוע! ואין

היה מותר לרבי זירא לצום כדי לשכוח את תלמוד בבלי, והלא זהו איסור דאורייתא מפורש?

תעניות כדי לשכוח את התלמוד בבלי שלמד. לא כדי לזכור. לא כדי להתעלות. כדי לשכוח. מה פשר מעשה תמיה כזה? איך ייתכן שמי שכל כולו תורה יפעל בכוונה לשכוח חלק ממנה? והרי נאמר בגמרא במנחות: "כל השוכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו". וכי רבי זירא עבר על איסור תורה כמו ידיו?

"רק הישמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך" (ד' ט')

האם התורה יכולה להיעלם מלבו של תלמיד חכם בשנייה אחת? האם ניתן ללמוד בלי לזכור ולהישאר בתוך גבולות ההיתר? ומה באמת המשמעות של לשכוח תורה ואין זה קשור לאזהרת "רק הישמר לך... פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך"?

בפרשת ואתחנן מזהיר אותנו משה רבנו באחת מן האזהרות הקשות והחודרות בתורה: "וְיָקִים ה' אֱלֹהֶיךָ וְיִשְׁמָר נַפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ... כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ". והאזהרה הזו, שנאמרה על מעמד הר סיני, הפכה ביד חכמים ליסוד נורא: שכחת התורה – אינה רק אובדן טכני, אלא איסור גמור מן התורה.

הגרי"ז מבריסק, בפירושו למסכת סוטה (מט ע"א), מביא מעשה פלאי שסיפר אחיו של הגר"א, רבי זלמליה, על ההבדל בין גדלותם בתורה: הוא ידע את כל התורה ישר אך הגר"א ידע אותה גם הפוך, כשם שאומרים את פרק "אשרי". והסביר הגרי"ז: כשדבר כתוב על ספר אפשר לקרוא אותו ישר והפוך. אך כשדבר נמצא רק בזיכרון לא ניתן להפוך אותו. רק אם התורה כתובה על לוח הלב, רק אז ניתן לדייק בה לעומקה ולרוחבה. זו התורה שלא נשכחת זו תורה של לוחות הלב.

מתוך כך הוא מבאר את דברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"א הלכה י'): "עד אימתי חייב אדם ללמד את בנו תורה? עד יום מותו, שנאמר: פן יסורו מלבבך כל ימי חייך, וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח". יש כאן קביעה נוראה לא מדובר רק על לימוד כפשוטו, אלא על קיום התורה בזיכרון חי. עצם ההיסח הדעת אפילו רגע – עלול לגרום להסרת הדברים מלב האדם.

היסוד הזה מתחדד עוד בדברי האדמו"ר הזקן בעל התניא, שפוסק בשולחנו (הלכות תלמוד תורה פ"ב ה"ג) שאסור ללמוד תורה חדשה אם שכח את הלימוד הקודם, שהרי עובר ב"לא תשכח". והעירו על כך גדולי הפוסקים הרי מי יכול לעמוד בכך? והובא מפי החזו"א ששאלוהו על כך, והשיב בפשטות מעוררת רעד: "צריך לצאת גברא רבה". כלומר: אכן, התורה דורשת זכירה מוחלטת, ורק מי שנעשה גברא רבה באמת יוכל לעמוד בזה. ומי שאינו כזה צריך לדעת שהוא חסר בקיום התורה בשלמותה, ואינו בכלל אותה מדרגה ש"לא יִשְׁכַּח מִפִּי יִרְעוּ".

בפשטות, איסור שכחת התורה נלמד מהפסוק "פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך" ומובא בכמה מקומות בגמרא שיש בזה ממש איסור דאורייתא (כגון בתוספות נדרים לו ע"א ד"ה מה אני), ויש שכתבו שזוהי ממש עברה מן התורה, ככל לאו, ולכן מחויב האדם לחזור ולשנן תמיד את תלמודו, שלא תשכח ממנו תורה.

היא אחת האזהרות החריפות ביותר בתורה: "הישמר לך פן תשכח". התורה איננה רק חכמה, אלא חיות. היא אינה נלמדת רק בשכל, אלא נטמעת בנפש. ולכן השכחה לא רק מחיקה אינטלקטואלית אלא מיתת רוחנית. והנה אנו מוצאים חכם גדול, תנא ועמוד אש של תורה, רבי זירא, שהתענה מאה

קניין שיטות אחרות. ולכן התענה שתהיה לו קנייניות של דרך עיון חדשה, המובילה למסקנות ולא לדחיות. ולשכחה כזו אין איסור.

ובדברי הרמב"ם לא נזכר כלל איסור על עצם השכחה מתוך חוסר ידיעה, אלא רק מתוך ביטול וזלזול, ובספרו משנה תורה (הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ח) כתב: "השוכח דבר אחד ממשנתו עובר בלא תעשה, שנאמר: הישמר לך וגו' והוא שלא היה טרוד או אנוס אלא הסירו מלבו וזלזל בו ונתרשל עד ששכחו". וכך

גם פסק רבי שניאור זלמן מלאדי בספרו שולחן ערוך הרב (הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיף יד), שהשכחה האסורה היא דווקא כאשר האדם מסיח דעתו מדברי תורה ומסירים מלבו במזיד, אבל לא כשהאדם מפתח דרך לימוד חדשה או עובר בין שיטות.

ולפיכך מעשהו של רבי זירא לא היה אלא סילוק דרך החשיבה הקודמת, כדי להחליף פרדיגמה תורנית, וכשם שאדם מחליף לבוש כדי להיכנס למעמד קדוש כך החליף רבי זירא את דרך הלימוד שלו כדי להיכנס למעמד הרוחני של לימוד תורה באווירתה של ארץ ישראל.

ונראה ליישב עוד נקודה. הרי מצאנו בגמרא במסכת קידושין (דף ל עמוד א) שהתפילין באו כדי שתהיה "תורת ה' בפיך", כלומר שהתורה תזכור תמיד בפיך, ומכאן החובה שלא לשכוח דברי תורה. ומכל מקום אמרו שם: "השוכח אם מחמת אונס אינו עובר", וכל שכן אם מחמת תיקון רוחני הוא עושה כן, שאין כאן שכחה אלא עקירת הרגל מזיק, כאדם שמוחק מנהג רע כדי לבנות קומה חדשה.

ועוד אמרו בגמרא במסכת סנהדרין (דף כו עמוד ב): "אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן", והיינו שדרך קניין האמת עוברת לפעמים דווקא דרך טשטוש שיטתי של הבנות קודמות, כדי להגיע לעומק אחר. וזה בדיוק מה שעשה רבי זירא: לא מחק את התורה אלא ניקה את הכלים.

ולכן מה שעשה היה מותר ואף ראוי, כי לא שכח אלא זיקק. לא עזב את התורה אלא עזב סגנון שיכול היה לבלבל אותו בהשגת האמת.

עיקר העניין: האיסור לשכוח דברי תורה מן הלב הוא דווקא כשנעשה במזיד, מתוך זלזול או רשלנות. אך כאשר מדובר בשכחה חלקית של סגנון לימוד, כדי להתעלות לדרך לימוד אחרת שהיא מתונה ומיושבת יותר אין בזה שום איסור, שכן אין התורה אוסרת סילוק גישה שכלית כדי לקנות מדרגה חדשה. רבי זירא לא ביטל דברי תורה, אלא בנה את בניין תלמודו מחדש. השכחה שהביא – הייתה יסוד לזיכרון אמיתי.

7. האם כל מצוות התורה הן מצוות נביא, או מצוות תורה? הוכח מפרשת השבוע?

והשני: חיוב המלמד מצות תלמוד תורה, המלמד תורה לתלמידיו, ובכללה החובה לבאר את טעמי התורה ודקדוקי ההלכה.

ולפיכך ביאר שם, שבפסוק "ככל אשר צווה ה' אותו אליהם", מדובר במישור הנבואי שמסר את דבר ה' מבלי לבאר ולהסביר. ואילו בפסוק "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר", מדובר במישור של תלמוד תורה שבו נדרש ממנו גם לבאר ולפרש את דברי התורה ולהניחם כ"שולחן ערוך" לפני העם, כדברי רש"י בפרשת משפטים (שמות כ"א, א').

ובכך הסביר מרן הגרי"ז גם את הגמרא במסכת זבחים (דף קט"ו ע"ב), שם לומדים מהפסוק "הואיל משה באר את התורה הזאת" שדווקא בערכות מואב נאמרו הדברים על הסדר ובפירוש בניגוד לדיבור הנבואי הכללי. וכך מבאר רש"י שם: "משנה תורה שחזר משה ואמר להם על הסדר".

ואכן, דקדוק זה מדויק גם בלשון הגמרא במסכת מגילה (דף ל"א ע"ב), ששם נאמר:

"קללות שבתורת כוהנים משה מפי הגבורה אמרן, בלשון רבים; קללות שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן, בלשון יחיד".

ובביאור הדברים כתב הגאון רבי אליהו מוויילנה, כפי שמביא המגיד מדובנא בספרו "אהל יעקב", כי חומש דברים אינו נאמר ישירות מפי השכינה אלא משה רבנו עצמו ניסח את דבריו ברוח הקודש בניגוד לארבעת החומשים הראשונים שבהם "שכינה מדברת מתוך גרונו".

וכן כתב גם המהר"ל מפראג בספרו "תפארת ישראל" (פרק מ"ג), שבחומש דברים משה רבנו פעל כשליח שמביא את הדברים בלשונו שלו, ולא כדיבור ישיר מה'.

ומעתה מבואר היטב מדוע דוקא בפרשת ואתחנן שבה עוסקים אנו בציווי ללמד תורה כפשוטו מביאה הגמרא את הפסוק הזה, ולא את הפסוק מפרשת דברים. משום ששם מדובר בחיוב החדש של משה כמלמד, ולא רק כנביא, ושם מופיע לשון "ללמד אתכם חוקים ומשפטים", ולא רק לשון "דבר משה ככל אשר צווה ה'".

בפרשת ואתחנן נאמר (דברים ד, ט): "רק הישמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך".

בגמרא במסכת מנחות (דף צט עמוד ב) אמר ריש לקיש: "כל השוכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו", ומביא פסוק זה כהוכחה.

וכפי שפירש שם רבי אבין בשם רבי אילעא: כל מקום שנאמר "הישמר", "פן", או "אל" אינו אלא לשון לא תעשה.

והוסיף: אל תחשוב שאפילו מי ששכח מתוך אונס עובר, תלמוד לומר "פן יסורו מלבבך" רק כאשר הוא מסירם מלבו מתוך עצמו, ולא כשנשכחו ממנו באונס.

ומעתה קשה מאוד על מה שנאמר בגמרא בבבא מציעא (דף פה עמוד א): "רבי זירא כי סליק לארץ ישראל יתיב מאה תעניתא דלשתכח מיניה גמרא בבבא כי היכי דלא נטרדיה". וכי מותר לאדם לזנוז שכחה?

והרי אם כן הוא, רבי זירא עשה מעשה שמפורש בתורה כלאו ואפילו אם רק על סגנון לימוד, סוף סוף הרי זו הסחת דעת מכוונת מתלמודו.

כך תמה הגאון רבי יעקב עמדין בספרו הגהות יעב"ץ (מסכת בבא מציעא שם), ותירץ שכוונתו של רבי זירא לא הייתה לשכוח את גוף התורה שלמד, אלא רק את אופן הלימוד, דרך הפלפול והמשא ומתן הבבליים, שהיו חדים וחריפים אך לא הוציאו בהכרח את ההלכה לאור. ולכן פעל להשתחרר מהשפעת הסגנון בלבד, כדי להיקלט לחלוטין בסגנונה של ארץ ישראל, שהוא מתון יותר ומכוון להלכה.

וביאר שם שהאמוראים שבבבל היו חריפים ומקשנים, ואילו בארץ ישראל היו "מתונים ומסקים אליבא דהלכתא", וממילא רצה רבי זירא להיפרד מן הסגנון המעכב כדי שלא יפריע לו לאמץ את דרך ארץ ישראל. וודאי שלא עלה על דעתו לעבור איסור דאורייתא, שהרי השוכח דבר ממשנתו במזיד חייב בנפשו. דברים אלו מבוארים גם בדברי רבי שמואל אליעזר איידלס בספרו מהרש"א (בבא מציעא פה ע"א), שביאר את לשון רש"י "שלא יטרדיה", והקשה שהרי גם בארץ ישראל היו מקשים ומתריצים, כמו רבי יוחנן וריש לקיש, אלא שהפלפול שלהם נועד לבנות, בעוד שבבבל פעמים רבות היה הפלפול נועד לסתור. ולכן בני בבל כונו על ידי ירמיהו (איכה ג, ו) "במחשכים הושיבנו" שהם מגששים אחר ההלכה באפלה, ואילו רבי זירא ביקש להינצל מפלפול שלא מוביל לאמת, ולרכוש את שיטת ההכרעה הבהירה של ארץ ישראל.

ובדרך זו מצינו גם בדברי רבי יצחק זאב סאלוויצ'ק, הגרי"ז מבריסק, שמסר מפי אביו רבי חיים מבריסק, שאין הכוונה במעשה רבי זירא לשכחה ממש, אלא להפסק של כלי החשיבה הפלפוליים דבר שיכול לפעמים להקשות על

בפרשת ואתחנן מתארת התורה כיצד קיבל משה רבנו את הציווי האלוקי ללמד את העם: "ואותי צווה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים" (ד' י"ד).

ומכוח פסוק זה, במסכת הגמרא במסכת נדרים (דף ל"ז ע"א) את האיסור ליטול שכר על לימוד תורה "מה אני בחינם, אף אתם בחינם".

אך כשמעיינים בפסוקים עצמם, מתבררת תמונה מורכבת הרבה יותר: משה רבנו חוזר ומוסר לעם ישראל את התורה שוב ושוב – פעם "ככל אשר צווה ה' אותו אליהם", ופעם "הואיל משה באר את התורה".

למה הכפילות? ומה פשר הביאור המחודש שפותח את ספר דברים? ואולי חשוב מכל: האם משה רבנו פעל כאן כנביא המוסר דבר ה' – או כרב המלמד תורה מדעתו?

בגמרא במסכת נדרים (דף ל"ז ע"א) נדרש פסוק זה "ואותי צווה ה' בעת ההיא ללמד אתכם" כמקור לכך שמשנה רבנו נצטווה ללמד את ישראל את התורה, ומכוח זה גם נאמר: "מה אני בחנם אף אתם בחנם", ללמד על איסור קבלת שכר על לימוד תורה.

וכן הביא זאת הר"ן שם, שהלימוד נוגע לעצם הציווי של הקב"ה למשה ללמד את העם. אולם לכאורה, פסוק דומה נמצא קודם לכן בפרשת דברים עצמה (דברים א', ג'): "ויהי בארבעים שנה... דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צווה ה' אותו אליהם".

ולכאורה היה מקום ללמוד משם את עצם הציווי האלוקי על מסירת דברי התורה. מדוע, אפוא, בחרה הגמרא להוכיח את עיקר הציווי ללימוד תורה דוקא מהפסוק שבפרשת ואתחנן?

מרן הגרי"ז הלוי מבריסק, בהערותיו לפרשת דברים, עומד על נקודה זו ומבאר באריכות את ההבדל בין שני סוגי המסירה. לדבריו, ישנם שני חיובים שונים שעמדו לפני משה רבנו במסירת התורה:

האחד: חיוב הנביא שמחויב למסור את נבואתו לעם, ואין לו רשות לכבוש את נבואתו (עיין ברמב"ם, הלכות יסודי התורה פרק ז' הלכה ח').

והנה, מתוך שיטה זו עולה גם דיון הלכתי מהותי: אם מצות התורה כולל נאמרו על ידי משה רבנו לא רק כנביא אלא כמלמד תורה האם יש בכך כדי להחשיב את כל התורה כמצווה מדברית קבלה? והרי כלל הוא שמי שעובר על דברי נביא חייב מיתה, ועיין בגמרא במסכת סנהדרין (דף צ' ע"א) וכן ברמב"ם (שם פ"ט ה"א). ועל כך תמה בעל ה"מנחת חינוך" (מצוה תקט"ז ס"ק ב') קושיה חריפה: אם אכן כל התורה נמסרה מפי משה מדין נביא, מדוע לא נחשבת כל עברה על מצות עשה או לאו כהפרת דברי נביא, המחייבת מיתה? וכי נאמר שכל העובר על עשה של שופר, או על לאו שאין בו מעשה הרי הוא מתחייב מיתה מדין עובר על דברי נביא?

8. שמש לא נראית, ירח לא נראה וקידוש החודש נמשך: כיצד?

יש שהוסיפו לבאר, כי כל עוד היו ישראל במדבר תחת הנהגה ניסית – לחם מן השמים, מים מן הסלע, ענן מיישר את הדרך הרי שגם סדרי הזמן הלכו על פי מסורת ניסית מדויקת. לא היה צורך בעדים ולא בבית דין שיקבל עדות אלא כל הקידוש היה נעשה דרך משה רבנו על פי שעתו המדויקת, כפי שקיבל מסיני.

ויתירה מזו כתב הגר"ח סופר בספרו חוקי חיים (סימן תקפ"ז): שהנהגה במדבר הייתה מעל הטבע, ולכן גם קביעת הזמנים לא הייתה תלויה בטבע אלא במעמד של נבואה ורוח הקודש.

וכן דייק החתם סופר בספרו תורת משה (פרשת בא): שדווקא לאחר שנכנסו לארץ ישראל ניתנה ההוראה "ראה וקדש", כי רק אז התחילה הנהגה טבעית, בה יש צורך בעדים ובסנהדרין. קודם לכן התורה ניתנת מפי הגבורה, והקביעה היא בקודש, אף בלי ראייה גשמית.

לאור זה ניתן גם לבאר מדוע נאמר בפסוק "פן תשא עיניך השמימה" – כי רק לאחר הכניסה לארץ יתאפשר לראות את גרמי השמיים. במדבר – לא היו נראים כלל. לכן הזהיר משה: אל תתפעלו מהם כשתראו אותם לראשונה, כי לא הם קובעים את הזמן אלא ה' הוא שציווה את הזמנים, ואילו עלינו לשאת עינינו.

יש שדייקו מהלשון בפרשת בא (שמות יב, ב): "החודש הזה לכם" לכם ולא לדורות, כלומר: אמנם לעם ישראל לדורות ניתנה הסמכות לראות ולקדש, אך במדבר אין ראייה ואין קדושה על פי עדות, אלא הכל על פי משה רבנו.

ראיה לדבר מדברי הגמרא במסכת ברכות (דף נו ע"א): "מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים", הרי שגם בזמן שבית המקדש קיים ובזמן נבואה יש סמכות לקבוע הלכות על פי דרכי קודש שאינם דווקא השכל הפשוט והראיה הפיזית.

לסיום, יש להוסיף נפקא מינה הלכתית מעשית מעניינת: לדעת הראשונים הסוברים שהחשבון הוא עיקר המצווה ייתכן שלכתחילה אין צורך בראייה כאשר החשבון מדויק. ולעומת זאת, לפי רוב הפוסקים – אין סמכות לקבוע ראש חודש בלי ראייה, אלא בזמן הזה שקידשו מראש את כל החודשים.

ולכן, כל עיון בשאלה זו איננו רק תרגיל תורני מחשבתי, אלא מעלה שאלה יסודית: מה עיקר ומה טפל בקביעת התורה? האם האדם קובע בזכות עיניו – או בזכות השעה שקיבל ממסורת?

עיקר העניין: בארבעים שנות המדבר, כאשר לא ראו את השמש והירח, לא קידשו את החודש על פי ראיית הלבנה – אלא על פי חשבון מדויק או מסורת נבואית מפי משה. יש מן הראשונים שהבינו מכאן שעיקר המצווה היא החשבון, והראייה נועדה רק כהשלמה מעשית; ויש שהבינו שזו הנהגה מיוחדת לזמן הנס ופנים אל פנים עם השכינה. כך או כך לא השמים קובעים את הזמן, אלא התורה היא שמכתיבה אותו, והמבט העמוק מגלה שלא הירח מוליד את הזמן אלא הקב"ה במאמר פיו.

9. האם אפשר לאבד שכר מצווה בגלל מיקומך הגיאוגרפי? הוכח מפרשת השבוע!

ואולי, אולי דווקא כאן, בתוך הפסוק הזה, טמונה אחת האמיתות היסודיות ביותר על קדושתה של ארץ ישראל, על ערכה של המצווה, ועל שורש הקשר ביניהם.

מפסוק זה בתורה, "כבד את אביך ואת אמך כאשר צווח ה' אלוהיך למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלוהיך נתן לך" (דברים ה, טז), עולה תמיהה יסודית: האם השכר של מצוות כיבוד אב ואם שהוא אריכות ימים וטוב שייך רק בארץ ישראל, כדברי הפסוק "על האדמה"? ואם כן, מה דין אדם שמכבד את הוריו בכל מאודו אך חי בגולה?

בספר מעדני יום טוב לבעל התו"ט (על פסקי הרא"ש ברכות פ"א סימן ז' אות ט'), כותב בפירושו: "שכיון שכתוב גבי כיבוד אב ואם 'על האדמה', א"כ

"ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים" (ד טז). תאר לעצמך את המחזה: עם שלם צועד במדבר ארבעים שנה אך השמים מכוסים. ענני כבוד מקיפים אותו מימין ומשמאל, עמוד הענן מוליך לפניו ביום, ועמוד האש בלילה מאחור. אבל לא זו בלבד על פי מדרש חז"ל, במשך כל השנים הללו לא ראו ישראל לא את השמש ביום ולא את הירח בלילה! לא היה שקיעת חמה, לא מולד לבנה, לא זריחת כוכבים, לא ירח מלא ולא חצי ירח. השמיים מוסתרים.

וכאן עולה אחת השאלות המדהימות ביותר: איך קידשו את החודש? הרי עיקר מצוות קידוש החודש היא על פי הראייה! והרי נאמר: "החודש הזה לכם ראש חדשים" דורשים חז"ל: "ראה וקדש" שיהא קידוש החודש תלוי בראיית הלבנה. אם לא ראו ירח אין פעלו ארבעים שנה את אחת המצוות היסודיות של עם ישראל, מצווה שעל פיה נקבעים כל המועדים והחגים?

בפרשת השבוע (דברים ד, יט) נאמר: "פן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים", והביא מדרש אגדה (בבב"ב שם): "עדיין לא ראו שמש ולא ירח, מפני שהענן מקיף אותם... אמר להם משה: עתידים אתם לראות שמש וירח ואל תתעו אחריהם".

וכן כתב רבינו בחיי (שמות יב, ב) בשם רבינו חננאל: "שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היה הענן מכסה אותם ביום ועמוד האש בלילה, ולא ראו שמש ביום ולא ירח בלילה... ומהיכן היו קובעים חדשים על פי ראיית הלבנה? אלא בוודאי עיקר המצווה בכתוב על פי החשבון".

מדבריהם עולה תובנה דרמטית: במדבר לא קידשו את החודש על פי ראייה, אלא על פי חשבון בלבד.

לכאורה הדבר תמוה: האם ניתן לקדש את החודש על פי חשבון בלבד? הרי בגמרא במסכת ראש השנה (דף כד ע"א) משמע בפירוש שהמצווה היא "ראה וקדש", ורק כאשר הראייה נמנעת מחמת עננים, מזג אוויר, עדים פסולים או קלקול חברא דעדות מסתמכים על החשבון, אך לא לכתחילה.

והנה דעת הרמב"ם (הלכות קידוש החודש פרק א הלכה ו'): "אין קובעין את החודש אלא על פי הראייה, ואפילו היה החשבון מכונן אין סומכין עליו, אלא אם כן לא נראתה הלבנה כלל". הרי שמדובר בשעת דחק בלבד. ואילו כאן ארבעים שנה שלמות היו כביכול בניגוד לעיקר הדין.

ומכאן עולה החידוש הגדול שכתב רבינו חננאל כפי שהביאו רבינו בחיי: החשבון הוא עיקר המצווה. כלומר, בשורש המצווה לא ניתנה התורה על ראייה דווקא, אלא שהחשבון המדויק (כפי שמסרו משה ויהושע לחכמים) הוא יסוד הדברים, והראייה נדרשת רק כסימן חיצוני ותקנה מעשית לעדות, אך לא כמהות מהותית.

דעה זו, שיש מקום עקרוני לקידוש על פי חשבון בלבד, מופיעה גם ברב סעדיה גאון ובפירוש הרמב"ן (שמות יב, ב), שמדברים על כך שהחשבון ניתן למשה בסיני, ויש ביסוס תורני לחשבון מראש והראייה משמשת רק לצורך הגשמתו במציאות.

כבד את אביך ואת אמך כאשר צווח ה' אלוהיך למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלוהיך נתן לך" (דברים ה, טז)

מה היית אומר אם היו מביטחים לך מתנה עצומה, אבל בתנאי אחד שתיקח אותה רק במקום מסוים? ומה אם במשך אלפיים שנה, רוב העם היהודי נמצא מחוץ למקום ההוא וההבטחה, כך נראה, עומדת בעינה, אך נעולה?

כך בדיוק נשמעת ההבטחה המפורשת של התורה: "כבד את אביך ואת אמך... למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלוהיך נתן לך". לא סתם שכר. לא רק הבטחה. אלא על האדמה. דווקא כאן. דווקא בארץ ישראל. והשאלה קורעת לב: האם כל מי שמכבד את הוריו בגולה אינו זוכה לאריכות ימים? האם המצווה נשארת בלי תגמול?

ולפיכך, מי שמכבד את הוריו בחו"ל, מקיים מצווה חשובה מאוד, אך יתכן ששכרו בין אם יבוא בגילוי ובין אם לא יתגלה במלואו רק כשיעלה לארץ, או באחרית הימים.

ומעניין לחדד שגם במצוות יישוב הארץ אנו מוצאים השפעה על קיום מצוות אחרות, וכמו שפסק הרמב"ן (השגותיו לספר המצוות שורש ד) שיישוב ארץ ישראל הוא מצווה העומדת בפני עצמה, אך גם משמשת תשתית ומצע לקיום מצוות רבות בשלמות.

ונמצא אפוא, שהקב"ה כרת ברית על כיבוד אב ואם דווקא מתוך יישוב הארץ – "על האדמה אשר ה' אלוךך נתן לך" – לא רק כגמול, אלא כאמירה מהותית: רק בתוך מציאות של חיים יהודיים שלמים בארץ ישראל, השכר והטוב של כיבוד הורים באים לידי ביטוי מלא.

וכמו שכתב הגאון רבי עקיבא איגר (שו"ת מהדורא תנינא סימן קכח) שעניין שכר אריכות ימים במצוות תלוי לא רק בזמן אלא גם במקום ובפרט במצוות שתלויות בהתנהלות המשפחתית והחברתית היהודית, כמו כיבוד הורים.

עיקר העניין: השכר הגלוי של כיבוד אב ואם אריכות ימים וטוב מובטח בתורה על האדמה דווקא, ולא בגולה, כפי שמבואר בדברי חז"ל והראשונים. אמנם גם בגולה שכר המצווה שמור לאדם, אך שלמותו של שכר זה בגילוי ובהשפעה מתקיים בארץ ישראל, שבה כל קיום המצוות נעשה בשלמות ובקדושה יתירה.

10. האם התורה משתנה לפי טבעם של בני אדם? הוכח מפרשת השבוע!

הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין בכתב ידו על השולחן ערוך (אהע"ז סימן א) נוטה לאמץ את שיטת הרמב"ם, ומוסיף שמי שנשוא אשה בלא אומנות, עתיד לבוא לידי ביוזן.

לעומתו, הגאון רבי חיים פלאג"י בספרו חיים ומלך (מערכת ל', ערך לא תחמוד) כותב שהרמב"ם לשיטתו שאסור לתלמיד חכם ליהנות מהבריות, ולכן דיבר על הקניית אומנות תחילה, אבל בזמננו אין הדבר שייך לכל אחד. מרן החיד"א זיע"א בספר חדרי בטן (ויחי אות כח) העיר שהיום יש להקדים את הנישואין משום פיתוי הדור, פיתוי היצר, ורק אחר כך ידאג לפרנסתו. גם בדורנו אנו גדולי הפוסקים דנו בשאלה: הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל בשו"ת שרידי אש (חלק ב סימן פא) מאריך להוכיח שבדור הזה משתנה המציאות ויש להעדיף נישואין מוקדמים.

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בספרו דברי יציב (אהע"ז סימן ג) התיר לבחור לשאת אשה אף בלא מקצוע אם יש לו דרכי פרנסה אפשריים.

הגאון רבי אליעזר יהודה וולדנברג זצ"ל בשו"ת ציצ"א אליעזר (חלק ד סימן טז) נוקט שהיום אין להקדים אומנות לנישואין.

וכן הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי (חלק ג אהע"ז סימן קעג) פסק שנישואין מוקדמים עדיפים, ובפרט כשיש חשש מכשל מוסרי. נמצאנו למדים דבר עצום: התורה לא רק מלמדת על הסדר של "לא תחמוד", אלא משקפת את טבע האדם ואת סדרי חייו הרצויים – או הטיפשיים. בפרשת יתרו סדרו של השם: סדר הדעת. בפרשת ואתחנן – סדרו של האדם הכוער: סדר הבלבול.

וכאשר מתבוננים בזה לעומק אפשר לראות שגם הפרשיות עצמן משקפות את הסדר: בפרשת יתרו הדברות מפי הקב"ה. בפרשת ואתחנן הדברות מפי משה. וזו דרכו של משה ללמד, לחדד, לחנך, ולבאר: "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר".

עיקר העניין: ההבדל בסדר הדברות בין פרשת יתרו לפרשת ואתחנן מגלה לא רק את עומק חכמת התורה אלא את תפקידה של ההבהרה על ידי משה. משה משנה את הסדר כדי לשקף את טבע האדם החומד, וללמד את הדרך הנכונה: חכמה, סדר, חיים. דברי הרמב"ם על סדר החיים של בעלי הדעה לעומת הטיפשים מהדהדים בפסוקים עצמם. הפוסקים דנו אם הסדר הזה שייך גם היום, והמסקנה: התורה מחנכת אותנו לסדר נכון לא רק במה לא לחמוד, אלא גם איך לחיות.

11. התהפכה הרצועה של התפילין האם תתהפך גם זכותך על המצווה? הוכח מפרשת השבוע!

האם היא מחייבת תענית? והאם רשלנות קלה במשהו כל כך חיצוני פוסלת את כל התפילין? השאלה בוערת כאשר קוראים את סיפורו של רב הונא, שעל רצועה אחת שהתגלגלה קיבל על עצמו ארבעים ימי צום. האם גם אנו אמורים ללכת בעקבותיו, או שמא די בצדקה? וכיצד

השכר בזה הוא רק בארץ ישראל, משא"כ בחוץ לארץ". דברים חריפים, אשר מלמדים לכאורה שאין האדם בגולה זוכה לאותה הבטחה אלוקית של אריכות ימים.

וזהו גם שיטת המכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (שמות כ, יב), הכותב על הפסוק: "למען יאריכון ימיך על האדמה ולא בגולה ולא בתושבות". כלומר, ההבטחה של אריכות הימים והתועלת תלויות דווקא בארץ ישראל, מקום השראת שכינה. וכן מביא מדרש הגדול על הפסוק (ואתחנן ה, טז): "כשאתם על האדמה יש אריכות ימים ויש טובה מצויה. הא אינן מצויין לא בגולה ולא בתושבות".

ויש לדייק בזה. האם כוונתם לומר ששכר כיבוד הורים כלל אינו מתקיים בגלות? או שמא השכר אכן שייך אך לא ניכר בצורה מוחשית של אריכות ימים וייטב לך בגלוי?

הגרי"ח סופר בספרו והארכת ימים (קונטרס הוספות סימן ז') עוסק המחבר בסוגיה זו בהרחבה, ומביא שיש מהמפרשים שמסבירים שהכוונה היא שהשכר תלוי בישיבת הארץ לאו דווקא במובן הגיאוגרפי בלבד, אלא כחלק ממהות של קיום מצוות בשלמותן תחת כנפי השכינה. שהרי יש הבדל בין מקיים מצווה כחלק מהעם בארץ קדשו, לבין מקיים מצווה מתוך פיזור והתנתקות לאומית רוחנית.

עם זאת, יש מקום לומר שהשכר הרוחני של מצוות כיבוד אב ואם קיים גם בגולה, אך אינו מתממש בפועל בגלוי. ובדרך רמז, אולי זהו שנאמר בלוחות הראשונות: "למען יאריכון ימיך", ואילו בלוחות השניות "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך על האדמה", דהיינו: הפירוט של ההשפעה הארצית – תלוי במציאות הארץ.

"ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו" (ה' יז)

עשרת הדברות! עצם הביטוי מהדהד ברטט של קודש. בכל פעם שמוזכרות, נעמדים כולם. נדמה שאין בהם פער, אין בהם שינוי. הכול מאת השם, והכול נמסר אחת ולתמיד.

אלא שאז באה התורה בפרשת ואתחנן וחושפת פרט מפתיע: הנוסח שונה. זה לא רק סגנון אחר, לא רק שינוי קל, אלא סדר שונה במהות סדר שמגלה משהו עמוק לא רק על הדיברות, אלא על הנפש החומדת.

האם התורה שינתה את עצמה? האם משה רבנו הוסיף מדעתו? ומה זה מלמד אותנו על הסדר של החיים?

הנה בפרשת יתרו נאמר (שמות כ, יג): "לא תחמוד בית רעך, לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך" תחילה הבית, אחר כך האשה. אבל בפרשת ואתחנן (דברים ה, יז) הסדר מתהפך: "ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו" קודם האשה, ורק אחר כך הבית.

שני פסוקים זהים כמעט אבל סדר שונה לגמרי. האם זו סתם לשון מקבילה? או שמסתתר כאן יסוד עצום?

על שינוי זה עומד בעל חזקוני (שם): "משום שעשרת הדברות שבפרשת יתרו הם דברי הקב"ה, והסדר בהם הוא לפי דעת אנשי חכמה שקונים תחילה בית, אחר כך אשה וכו'. אבל בפרשתנו, הדברים מפי משה, והסדר הוא לפי טבע הבחורים תחילה חומדים אשה, אחר כך בית וכו'".

אם כן, משה רבנו שינה את הסדר כדי ללמד אותנו על טבעו של אדם צעיר, חומד, בוער, לא מחושב. התורה המונחת לפניו היא לא רק דבר השם, אלא גם שיקוף של מצב הנפש.

ויש לזה השלכה עמוקה מאוד לא רק לדרך חינוך ולסדר חיים, אלא גם להלכה ממש.

זהו מבואר להפליא גם מדברי הרמב"ם בהלכות דעות (פרק ה הלכה יא): "דרך בעלי דעה, שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחילה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחר כך יישא אשה... אבל הטיפשים מתחילים לישא אשה, ואחר כך אם תמצא ידו יקנה בית, ובסוף ימיו יחפש אומנות או יתפרנס מן הצדקה". דברים חריפים. סדר החיים לא מקרי. יש דרך ויש בלבול. והנה, בדיוק את זה מלמד אותנו הפער בין שני נוסחי הדיברות.

ומכאן דנו פוסקי הדורות: האם אכן צריך לקנות קודם מקצוע ורק אחר כך לשאת אשה, או שבימינו סדרי החיים השתנו?

צריך להקפיד שלא יתהפך. ואף על פי כן, משום נוי המצווה ראוי להפוך שיהא השחור לצד חוץ אפילו במותר. האשל אברהם מבוטשאטש (אוי"ח כ"ז) כתב, שהתענית המזכרת בגמרא אינה אלא כאשר הייתה הרצועה מהופכת כל היום או לפחות כל זמן ק"ש, ואח"כ נודע לו למפרע. ורק במצב זה שייך מידת חסידות להתענות. כך גם כתב בספר "אות חיים ושלום ממונקטאש" (אוי"ח סי' כ"ז ס"ק י"ז), שאין לומר שבגלל שנהפכה זמן מה ביום יתחייב תענית, שכן גם מי שלא הניח תפילין באותו זמן כבר יצא ידי חובה אם הניח רגע אחר ביום.

נמצאנו למדים שיש חילוק בין כמה אופנים: א. אם ההתהפכות אירעה בשעת ההנחה עצמה הרי זו פשיעה, ויתכן שמן הדין יש מקום לתענית או לפדיון. ב. אם ההנחה הייתה כתיקנה, וההתהפכות אירעה לאחר מכן יש שנהגו להתענות ממידת חסידות, ויש פוסקים שמקילים יותר. ג. אם מדובר רק על חלקי הרצועה שאינם עיקר ההנחה (כגון הסיכובים העורפים) אין חיוב, אלא הידור גרידא.

בנוסף לכך, כל הדינים הנ"ל עוסקים ברצועות של תפילין של ראש, שלגביהם הייתה עיקר חומרת הגמרא, אך לגבי של יד לא מצאנו חומרה זו, וכך מוכח ממספר מקורות.

נפקא מינה למעשה: מי שראה שהתהפכה רצועה של ראש בזמן ק"ש מן הראוי שיפדה בתענית או בצדקה. וכן אם ההתהפכות אירעה לאחר ההנחה ראוי לחסידים לפדות או להתענות, אך אין חיוב.

אם רק חלקים שאינם עיקר הרצועה התהפכו אין כלל צורך בפדיון, רק הנהגה נאה. לדעת רבים, די בפדיון בצדקה במקום תענית ממש, ובפרט בזמננו שאין התענית מצויה.

ולפי זה, גם אם נבהל אדם שמצא את רצועותיו הפוכות אין צורך להיבהל אלא לבדוק: האם היה הדבר בשעת ההנחה? האם היה כך לאורך זמן? האם מדובר בשל ראש או בשל יד?

עיקר העניין: מי שמצא שרצועות התפילין התהפכו, אין עליו חיוב תענית אלא אם הייתה ההתהפכות בשעת ההנחה ובעיקר ברצועות של ראש. אם אירעה ההתהפכות לאחר ההנחה או רק בחלקים שאינם עיקריים – די שיפדה עצמו בצדקה, וגם זאת מידת חסידות בלבד. ההנהגה הראויה היא לבדוק תמיד לפני ההנחה ולהדק הרצועות באופן שלא יתהפכו כלל.

לנהוג אם רק חלק מהרצועה התהפך ומה אם זה קרה אחרי ההנחה? מי שהבחין שהרצועות של התפילין שלו נהפכו לצד השני האם צריך כפרה על זה?

בגמרא במסכת מועד קטן (דף כ"ה ע"א) מסופר: "רב הונא יומא חד אתהפכא ליה רצועה דתפילין, ויתיב עלה ארבעין תעניתא".

ופירש שם רש"י: "השחור בפנים דרצועה שחורה נראית בחוץ הלכה למשה מסיני". משמע, שחומרה יתירה יש בהתהפכות הרצועה, עד כדי כך שרב הונא החשיב זאת לעון שדורש תענית ממושכת.

אולם יש לעיין: האם גם במקרים מצויים, כמו מי שראה שהרצועה התהפכה לרגע, או רק בזמן ההנחה חייב תענית? או שמא מדובר דווקא אם הייתה הרצועה מהופכת כל זמן ק"ש או למשך זמן רב?

בפוסקים דנו בדבר. מרן הבית יוסף באורח חיים סימן כ"ז מזכיר את הסוגיה שם ודן בתשובות הגאונים שהביא הרא"ש, ולדבריהם: יש שאמרו שרב הונא התענה לא משום שחובה היא, אלא מרוב חסידותו.

ולעומתם, תשובה אחרת סוברת שמי שהתהפכה לו רצועה, בשל יד או ראש, מיחייב למיתב בתעניתא, דפושע הוא. אולם גם לשיטה זו, לא חייבים ארבעים תעניות דווקא, אלא די בתענית רגילה או פדיון. על כל פנים, לדעת הבית יוסף עצמו נוטה לומר שדווקא ברצועת ראש יש להקפיד שלא תתהפך, ולא כתב כן בשל יד.

הרמב"ם בהלכות תפילין (פרק ג' הלכה י"ט) כתב: "ולעולם יזהר להיות פני הרצועה למעלה בעת שקושר אותם על ידו ועל ראשו", ונראה מדבריו שהחשש הוא דווקא בעת ההנחה. וכן פירש מהר"י אבוהב ז"ל, שדייק מלשון הרמב"ם שאין להקפיד אלא בשעת הנחה, אבל אם הניחם כתיקנה ואחר כך התהפכו אין בכך פשיעה. אף על פי כן העיר עליו ש"כל שמניח כתקנה אינה עשויה להתהפך מעצמה", כלומר שאם אכן התהפכה לאחר זמן, הדבר מעיד על רשלנות מסוימת גם בשעת ההנחה.

המשנה ברורה (אוי"ח סימן כ"ז ס"ק ל"ח) כתב: "ואם נהפכו מידת חסידות הוא להתענות או לפדות בצדקה", ומוסיף שאין להקפיד אלא על מה שמקיף את הראש ואת הקיבורת פעם אחת, אבל מה שכורך אח"כ וכן מה שמשלשל לפניו מהרצועה של תפילין של ראש אין

11. האם ארץ ישראל נמדרת לפי איכות הקלמנטיות? האם באנו לארץ הקודש בשביל אבוקדו? איך ייתכן לבקש מהקב"ה

שנאכל מפירות הארץ? האם זהו עיקר הגעגוע? האם זו תכלית התפילה?

12. דיין שנוטל שכר לדון האם עליו להשיב את הכסף? ומה הדין אם הצדדים רוצים בדין שנעשה? הוכח מפרשת השבוע!

האם מותר להראות באצבע כלפי ס"ת ומדוע דווקא באצבע ולא באגודל?

13. כיצד ייתכן שהקב"ה אמר משפט שאי אפשר לשמוע?

14. אם שבת היא המתנה הכי יקרה איך אפשר פשוט ללכת לישון? האם השבת מנוחה קדושה או חוסר רגישות? הוכח מפרשת השבוע!

15. אם אשה מתה וחזרה לחיים האם קידושיה מתבטלים וצריכים חידוש? הוכח מפרשת השבוע!

16. האם ניתן להתקדש רק מהזכרת שמות קודש גם בלי להבין כלל את תוכנם? הוכח מפרשת השבוע!

17. לקרוא לאבא "ישראל"? איך בני יעקב קראו לו בשמו ולא עברו על איסור כיבוד אב?

18. מדוע דווקא "שמע ישראל" הוא זעקת המצוקה ולא "ה' אלוהינו ה' אחד"?

19. קריאת שמע האם זו מצווה אחת פעמיים ביום או שתי מצוות נפרדות? הוכח מפרשת השבוע!

20. כשאתה צועק "שמע ישראל" מי אמור להקשיב למי? האם ה' שומע אותנו, או שאנחנו שומעים את עצמנו?

"גם לנשמה מגיע אוכל" השאלה היא – מי ישים את זה על השולחן?

סדרת הספרים שתפתח לבכם ותשביע את נשמתכם – יוצאת לאור!

בקרוב בעז"ה תושלם סדרת הספרים הייחודית

"גם לנשמה מגיע אוכל"

חמישה כרכים מעוררי עומק על התורה, ושלשה כרכים מלאי טעם על המועדים,

העוסקים בשאלות, רעיונות, פנינים וחקירות המוגשים בשפה חיה, עם עומק ודיוק הלכתי.

כעת – זו ההזדמנות שלך להיות שותף בהוצאת הסדרה ולהיות שותף בזיכוי הרבים!

ניתן להקדיש: מהדורה שלמה כרך בודד פרשת שבוע לפי תאריך היארצייט

להנצחת קרוביכם, או להצלחה שלום בית, זש"ק...

לפרטים הרב יוסף ויצמן: 052-8144488

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע